

ЦЕНТЪР ЗА
ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДЕМОКРАЦИЯТА

Разплитане на влиянието

Социални и колективни фактори на чуждестранната намеса и манипулирането на информацията

Настоящият доклад е част от обширната изследователска дейност на Центъра за изследване на демокрацията, посветена на разкриването на зловредното руско влияние. Докладът се основава на концепцията за чуждестранна намеса и манипулиране на информацията (Foreign Information Manipulation and Interference – FIMI) на Европейската служба за външна дейност (ЕСВД) и анализира социалните и колективни фактори на FIMI, идентифицирани в научната литература. Целта му е да концептуализира тези фактори като променливи, които допринасят за: 1) по-задълбоченото разбиране на причинно-следствените връзки в екосистемите на FIMI и 2) включване на цялото общество в процеса на откриване, предотвратяване и противодействие на кампании и операции на FIMI, който Центърът следва.

Автори:

Д-р Александър Политов, старши анализатор, Социологическа програма, Център за изследване на демокрацията

Виктория Богданова, анализатор, Социологическа програма, Център за изследване на демокрацията

Д-р Александър Герганов, директор, Социологическа програма, Център за изследване на демокрацията

Редакционна колегия:

Д-р Огнян Шентов

Руслан Стефанов

Д-р Тодор Галев

Изследователските дейности, на които се основава този доклад, са извършени по проект [DE-CONSPIRATOR](#), финансиран по програмата „Хоризонт Европа“.

Проектът DE-CONSPIRATOR е финансиран от програмата „Хоризонт Европа“ на Европейския съюз в рамките на споразумение за безвъзмездна помощ № 101132671.

Текстът е лицензиран под [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](#).

Снимка на корицата: Pixabay

2025, Център за изследване на демокрацията

Разплитане на влиянието

Социални и колективни фактори на
чуждестранната намеса и манипулирането
на информацията

ЦЕНТЪР ЗА
ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДЕМОКРАЦИЯТА

РЕЗЮМЕ

Чуждестранната намеса и манипулирането на информацията (FIMI)¹ представлява нарастваща заплаха за демократичните общества и системно предизвикателство, използвано от външни участници за дестабилизирането им, чрез подкопаване на демократичните институции, задълбочаване на социалните и политическите разломи и ерозиране на общественото доверие. Концепцията за FIMI е въведена от Европейската служба за външна дейност (ЕСВД), за да адресира тази заплаха.

Докладът дефинира и анализира **социалните и колективни движещи фактори на FIMI**. Целта му е да улесни тяхното количествено измерване, да задълбочи анализа, да насърчи по-доброто разбиране на техните взаимовръзки и въздействия и да обясни системния характер на FIMI. В него се прави задълбочен преглед на макро-, мезо- и микронивото на тези фактори, като се подчертава тяхното взаимосвързано влияние върху разпространението и ефективността на FIMI. Чрез систематичен преглед на факторите, ангажираните политици и институции ще могат по-добре да **предвиждат, предотвратяват и противодействат на кампаниите на FIMI** чрез един холистичен подход, който отчита различните въздействия на обществено, групово и индивидуално равнище.

Движещи фактори на макрониво

На макрониво определени обществени структури и системни уязвимости създават благоприятна среда за **FIMI**. Политическите системи, характеризиращи се със **спад на общественото доверие в институциите и отстъпление от демократичните ценности**, са особено податливи. Например, **проблемите в управлението**, и по-специално **завладяването на държавата**, позволяват на злонамерени участници ефективно да манипулират системите отвътре. Тези уязвимости се усилват допълнително от геополитически натиск и икономически зависимости, тъй като враждебни актьори експлоатират системните слабости за постигане на своите цели.

Социалната фрагментация и поляризацията също са основни фактори за **FIMI**. Разделенията в обществото, основани на **етническа принадлежност, религия, идеология или социално-икономически статус**, предоставят възможности на външни участници да изострят разногласията. Поляризираните общества са особено уязвими на дезинформационни кампании, тъй като разделенията поглъщат и разширяват екстремистките наративи и подкопават социалното сближаване.

Друг важен движещ фактор е дълбоката **трансформация на медийната екосистема**. Възходът на цифровите и социалните медийни платформи наруши традиционната информационна среда. **Намаляващото доверие в основните редакционни медии**, съчетано с нарастващото

¹ Foreign Information Manipulation and Interference (FIMI).

разпространение на алтернативно и управлявано от алгоритми съдържание, улеснява бързото разпространение на дезинформация. **Завладяването на медиите** допълнително укрепва способността на злонамерените участници да влияят на общественото мнение и да разпространяват дезинформация.

Недостатъците в образователните системи и в по-широките структури на знанието играят жизненоважна роля за оформянето на устойчивостта на обществото. Ограничената **медийна грамотност и умения за критично мислене** увеличават податливостта към манипулация. Освен това неспособността на образователните системи да разглеждат адекватно историческите въпроси и дезинформацията прави обществата уязвими за кампаниите на **FIMI**. Отстраняването на тези недостатъци е от съществено значение за укрепване на устойчивостта.

В много случаи геополитическият контекст добавя още един пласт уязвимост. **Териториалните спорове, икономическите зависимости и външният натиск** служат като стимули за **FIMI**. Икономическите и военните ресурси често се използват за финансиране на механизми за завладяване на държавата и медиите, което позволява провеждането на устойчиви операции на **FIMI**.

Движещи фактори на мезониво

На мезониво обществените структури и груповата динамика оказват значително влияние върху разпространението на **FIMI**. Социалните медийни платформи играят централна роля, създавайки **ехокамери**, които затвърждават съществуващите убеждения. Алгоритмите, които дават приоритет на сензационно или поляризиращо съдържание, усилват дезинформацията, докато обществените разкази оформят социалните норми, които насърчават разпространението на съдържание, повлияно от **FIMI**.

Груповите идентичности, като **националност, религия или етническа принадлежност**, често се използват за насърчаване на лоялност в групата и враждебност извън нея. **Уязвимите групи**, включително **маргинализираните малцинства**, са обект на целенасочени дезинформационни кампании, които засилват чувството за дискриминация и отчуждение. Тези усилия създават климат на недоверие и задълбочават обществените разделения.

Партийната принадлежност и политическата обвързаност също допринасят за разпространението на **FIMI**. Силните партийни и политически пристрастия правят хората по-устойчиви на опитите за опровергаване и по-склонни да приемат наративи, които съответстват на техните възгледи. Освен това, политически субекти с тесни връзки с чуждестранни участници могат да служат като проводници за разпространение на зловредно влияние.

Стратегическата корупция и нерегламентираните финансови потоци са допълнителни движещи фактори на мезониво. Външните актьори често използват тези механизми, за да изграждат мрежи за влияние сред съществуващи групи с привилегирован достъп до

местните елити, които подкрепят дезинформационни кампании и засилват въздействието на FIMI. Тези мрежи размиват границите между политическата, икономическата и социалната сфера, създавайки среда, в която манипулацията процъфтява.

Движещи фактори на микрониво

Факторите на микрониво се фокусират върху **междоличностните взаимодействия и индивидуалното поведение**. Прякото излагане на въздействието на конспиративно съдържание чрез онлайн платформи е критична предпоставка за уязвимост към FIMI. Такъв тип взаимодействия често се случват в сплотени общности, където личните връзки (приятели и роднини) влияят на нагласите и поведението.

Психологическите фактори, като предразположението към теории на конспирацията, взаимодействат със социалната динамика, за да оформят индивидуалната податливост. Това взаимодействие на микрониво осигурява основата за по-широки операции на FIMI, свързвайки индивидуалното поведение с колективните уязвимости.

Количествени анализи

Ключовите констатации и теми от прегледаните количествени проучвания на FIMI, изследвани предимно чрез свързани понятия като дезинформация и когнитивна война, включват:

- **Социални медии и операции за влияние.** Външните участници експлоатират социалните разделения, за да поляризират мненията, да манипулират избори и да подкопават доверието в демокрацията, използвайки теми като раса и партийни пристрастия.
- **Ерозия на доверието и поляризация.** Намаляването на доверието в управлението и медиите ускорява поляризацията на обществото, задълбочавайки разделенията между възприеманите вътрешни и външни групи, изложени на въздействието на FIMI.
- **Конспиративно формиране на идеи и социална динамика.** Фактори като безработица, избори и маргинализация са свързани с възприемането на конспирации, със социални предиктори като изключване и взаимоотношения, влияещи върху присъединяването към общността.
- **Дезинформация и политическо влияние.** Руските и китайските кампании показват, че дезинформацията засяга поляризацията, гласуването на избори и политическите нагласи. Съответно партийните пристрастия, демографията и използването на социални медии могат да бъдат количествено измерими фактори на FIMI.
- **Идеологическа уязвимост.** Идеологическата насоченост и възприеманото положение на малцинство повишават податливостта към дезинформация, като консервативните групи показват по-голяма степен на възприемчивост на FIMI.

Въпреки че количествените изследвания на FIMI са ограничени поради новостта на концепцията, наличните проучвания подчертават нейното значение за идентифициране и операционализиране на движещите фактори на FIMI като измерими променливи. Усъвършенстваните методологии, включително регресия и иконометрично моделиране, предлагат възможностите за практическо разбиране на FIMI.

Движещите фактори на FIMI като променливи

Докладът концептуализира различните елементи на FIMI като **независими, интервениращи и зависими променливи**:

- **Независимите променливи (причини)** са движещи фактори, в по-широк смисъл, които инициират или увеличават податливостта към FIMI.
- **Интервениращите променливи** са движещи фактори в по-тесен смисъл – условия или фактори, които посредничат или усилват влиянието на FIMI.
- **Зависимите променливи (ефекти)** са резултатите от кампаниите на FIMI.

Използваме **социалната и политическата поляризация** като един от най-често срещаните елементи на FIMI, за да илюстрираме тези три типа променливи. **Като независима променлива**, поляризацията действа като движещ фактор на FIMI, който засилва обществените разделения или прави общностите по-уязвими за манипулация. Например, поляризацията може пряко да окаже влияние върху зависими променливи като електорално поведение и гласуване. Поляризираното общество е по-податливо на дезинформация, тъй като неговите членове са по-малко склонни да поставят под въпрос наративи, които съответстват на техните пристрастия.

Като интервенираща променлива, поляризацията може да усили въздействието на кампаниите на FIMI (независима променлива). Например съществуващата поляризация (интервенираща променлива) може да улесни въздействието на FIMI (независима променлива) върху задълбочаването на недоверието между различните социални групи, промяната на изборителното поведение или гласуването по време на избори (зависими променливи). Поляризацията в тази роля може да засили разпространението на дезинформация и да повлияе на общественото поведение.

Като зависима променлива, поляризацията сама по себе си може да бъде цел на кампаниите на FIMI (независима променлива), като дезинформацията е насочена към засилване на разделенията с цел подкопаване на обществената кохезия. Следователно, поляризацията може да се разглежда като движещ фактор на FIMI само когато действа като независима или интервенираща променлива; тя обаче не може да се счита за фактор на FIMI, когато функционира като зависима променлива. Най-общо казано, **движещите фактори на FIMI могат да**

бъдат интерпретирани само като независими или интервениращи променливи в социалните научни изследвания.

Чрез категоризиране на специфичните за FIMI променливи, докладът предоставя рамка за цялостен анализ и разбиране на тяхната роля, различните причинно-следствени връзки в екосистемите на FIMI, както и въздействието им върху обществото и политиката. Въз основа на примера с поляризацията, концептуализираме движещите фактори на FIMI като независими и интервениращи променливи. Разширяването на изследванията чрез операционализиране и количествено измерване на тези променливи ще повиши предсказващата сила на анализите на FIMI и ще предостави ценни насоки за политици и заинтересовани страни при прилагане на ефективни контрамерки и стратегии за смекчаване на последиците.

Реални казуси: FIMI по време на избори

Вторият доклад на ЕСВД анализира реални казуси на FIMI по време на избори, които илюстрират различни причинно-следствени връзки.² Тактиките на FIMI, анализирани в доклада на ЕСВД, включват дезинформационни кампании, които се възползват от поляризацията, за да манипулират общественото мнение.

Например, участващите във FIMI могат да разпространяват наративи, насочени към задълбочаване на недоверието между политическите фракции, засилвайки съществуващите разделения и намалявайки доверието в демократичните процеси. Въздействието на тези тактики е значително, тъй като поляризиращият електорат става по-податлив на усилията на FIMI. Целенасочената дезинформация по време на избори може да изостри политическото напрежение, да намали избирателната активност и да подкопае общественото доверие в почтеността на изборния процес.

Заключение и насоки за бъдещи изследвания

Докладът подчертава значението на изграждането на задълбочено разбиране на колективните движещи фактори на FIMI, като обръща внимание на техния системен и многостранен характер. Той отбелязва належащата необходимост от бъдещи изследвания за операционализиране на тези фактори като измерими променливи, което ще позволи по-солиден количествен анализ и теоретично моделиране. Подобни усилия биха допринесли за по-нюансираното разбиране на връзките между факторите на FIMI и техните въздействия, предлагайки критичен поглед за това как уязвимостите на обществото се използват от външни актьори.

Бъдещите изследвания трябва да **разширят прилагането на количествени методи** за идентифициране и измерване на влиянието на фактори като поляризацията, доверието в институциите и медийните екосистеми. Изследването на взаимодействието между тези фактори на макро-, мезо- и микрониво би могло да осигури една по-цялостна

² Европейска служба за външна дейност, *2-ри доклад на ЕСВД относно заплахите от чуждестранна намеса и манипулиране на информацията: рамка за мрежова защита*, 2024 г.

рамка за разбиране на динамиката на FIMI. Освен това, изследването на ролята на контекстуално специфични фактори, като културни и геополитически различия, би обогатило теоретичните и практическите приложения на изследванията на FIMI.

Напредъкът в тази област на научно изследване ще укрепи създаването на модели за предсказване, ще подпомогне формулирането на ефективни политики и ще допринесе за изграждането на по-устойчива обществена инфраструктура, способна да противодейства на разрушителните ефекти на FIMI.

Препоръки за политически действия

Разширяването на фокуса върху количествените изследвания за измерване на движещите фактори на FIMI и техните въздействия е от съществено значение за разработването на целенасочени интервенции. Този доклад подчертава взаимовръзката между факторите на макро-, мезо- и микрониво, които способстват FIMI.

Чрез систематичното адресиране на тези фактори на трите нива, хората и институциите, изработващите политики, могат да развият устойчиви стратегии за намаляване на въздействието на FIMI и за защита на демократичните институции. За да се противодейства на FIMI, е необходим холистичен подход. Реформите в образованието трябва да поставят приоритет върху критичното мислене и медийната грамотност, за да намалят обществената податливост към дезинформация. Засилването на институционалното доверие и прозрачността ще помогнат за справяне с уязвимостите в демократичните системи. Насърчаването на международното сътрудничество ще позволи координирани усилия за ефективна борба с кампаниите на FIMI.

